

משלוח מנות מהכרך אל העיר

או"ח תרצה

שאלה:

האם תושבת תל אביב יוצאת ידי חובת משלוח מנות בפורים, אם שולחת לחברתה הירושלמית?*

תשובה:

'משלוח מנות איש לרעהו', מתנות לאביונים, סעודת פורים וקריאת המגילה הן ארבע המצוות היסודיות של חג הפורים. בשו"ע (או"ח תרצה) כתוב:

חייב לשלוח לחבירו שתי מנות בשר או של מיני אוכלים שנאמר ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאיש אחד וכל המרבה לשלוח לריעים משובח ואם אין לו מחליף עם חבירו זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו כדי לקיים 'ומשלוח מנות איש לרעהו': הגה ויש לשלוח מנות ביום ולא בלילה (מדברי הרא"ש פ"ק דמגילה) ואם שולח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם או מוחל לו יצא.

בגלל החובה לשלוח מנות דווקא ביום ולא בלילה, היה אפשר להניח שוודאי לא תוכל האישה לצאת ידי חובתה אם תשלח מנות לחברתה שאיננה חוגגת את חג הפורים באותו היום כמותה. אולם, בהתבססו על פסיקתו של אביו, קבע הרב יצחק יוסף, כי:

תושב עיר פרזות שקוראים המגילה בי"ד, ששלח מנות לרעהו אשר בירושלים ביום י"ד, שקוראים המגילה בט"ו, (וכגון השולח משכונת רמות [לשיטת הרב יוסף, תושבי רמות אינם נחשבים תושבי ירושלים, אבל לשיטות אחרות כן קוראים בט"ו- א"ח] שקוראים בי"ד, לרעהו אשר בירושלים שקוראים בט"ו), ויודע שמקבל המתנות יאכלם בט"ו, יצא ידי חובתו. וכן היושב בחו"ל במדינת הים, ושלח לרעהו שבארץ ישראל, שתי מנות, קודם פורים, או מי ששלח מתנות לאביונים קודם פורים, ויודע בבירור שהגיעו המנות או המתנות לתעודתם ביום הפורים, יצא י"ח, מפני שבפורים שהוא שעת החיוב הגיעו לתעודתם, כיון שהגיעו לידם בשעת החיוב של השמחה ושמחו בהן. (ילקוט יוסף, תרצ"ה ד: נב, סיכום דברים שהובאו בחזון עובדיה)

* בתשובה ייעשה שימוש בלשון נקבה ובלשון זכר לסירוגין. לפי כל הדעות, מצוות משלוח מנות חלה על גברים

לפי הרב יוסף, גם במקרה ההפוך, תושבת ירושלים יכולה לצאת ידי חובתה בשליחת משלוח מנות לתושבת תל אביב, למשל, כל עוד המשלוח יגיע בי"ד באדר ולא בט"ו בו (שם, נג).

לעומתו, פסק הרב עזריאל אריאל כי אין אדם יוצא ידי חובתו אלא אם כן השולח והמקבל חוגגים את חג הפורים באותו היום (<https://www.yeshiva.org.il/ask/107679>). הוא מסתמך על פסיקתו של הרב משה הלברשטם ב'דברי משה' (או"ח לח) המדגישה כי אחד הטעמים למשלוח המנות הוא להרבות אחווה ורעות, ולכן חשוב כי המשלוח עצמו, שהוא היוצר את תחושת האחוה והרעות, ייעשה ביום הפורים עצמו. הרב אריאל מציע למי שרוצה לשלוח משלוחי מנות שלא בשעתם לעשות זאת כמתנת ידידות ולא כדי לצאת ידי חובה.

כיצד אם כן נכריע למעשה? לשם כך, שומה עלינו לעיין בטעמי המצווה. ישנם שני טעמים מרכזיים בדברי הפוסקים: טעמו של ר' שלמה אלקבץ (מחבר הפיוט 'לכה דודי') בספרו 'מנות הלוי', וטעמו של הרב ישראל איסרלן, בעל 'תרומת הדשן'. לדעת מנות הלוי (וכפי שראינו, גם לדעת הדברי משה) טעם המצווה הוא להרבות אהבה ואחוה בין איש לרעהו; בשעה שדעת תרומת הדשן היא שעיקר הטעם הוא 'כדי שיהא לכל אחד די וספק לקיים הסעודה כדינא' (תרומת הדשן א:קיא). בימינו אפשר לשלוח מזון ולשמרו אף שבועיים לפני פורים, כך שייאכל ביום הפורים עצמו, ועל כן, אליבא דבעל תרומת הדשן, אפשר לשלוח מנות לפני פורים, כל עוד השולח והמקבל יודעים שהן מיועדות לסעודת הפורים. לעומת זאת, לדעת הרב יוסף והרב אריאל, לא יתקיים בכך טעמו של בעל מנות הלוי, שכן אם החברה מקבלת את משלוח המנות לפני יום הפורים היא כבר לא תחוש בפורים עצמו את ריבוי רגשות האהבה והאחוה.

נדמה, כי אף על פי ששיטת מנות הלוי נחשבת לשיטה מרכזית בהלכה (כפי שהובאה, למשל, בפניני הלכה), הרי שטעמו של תרומת הדשן מובלע בדברי השולחן ערוך שהובאו לעיל: מטרת משלוח המנות היא לצורכי הסעודה. ואומנם, שני הטעמים אינם מוציאים זה את זה: על ידי סיפוק צורכי הסעודה של רעך, אתה מרבה אהבה ואחוה.

אף ההלכה הקובעת שאין להתחיל את סעודת החג לפני קיום מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים (ראו למשל בילקוט יוסף, שם, סעיף כג) נשענת על שני טעמי המצווה הללו גם יחד. על מנת ליהנות מסעודת הפורים יש לדאוג ראשית כל לסעודתם של אחרים, ואם לא ישלח מנות או ייתן מתנות לאביונים לפני הסעודה, יש חשש כי עקב המשקאות החריפים שישתה בסעודה, יתעכב בקיום המצוות הללו או ישכח לקיימן, ועל כן יש להקדימן לסעודת הפורים. ובה בשעה, דאגה לסעודתם של אחרים מרבה,

מינייה וביה, את האהבה והאחוה בעם ישראל, שכן באופן כזה כל אחת ואחד יוכלו לקיים בשמחה ובהנאה את סעודת החג.

למעשה, נראה לי שבדיעבד, מי ששולחת מנות לחברתה שאיננה חוגגת פורים באותו היום (למשל: זאת חוגגת פורים דפרזים וזאת פורים דמוקפים, או זאת גרה בארץ וזאת בחו"ל) יוצאת ידי חובתה, ויש לה על מי לסמוך (דעת תרומת הדשן שמשלוח המנות נועד לספק את צורכי הסעודה). ובכל זאת אף מתקיים בידיה טעמו של בעל מנות הלוי, שכן קבלת המשלוח מרבה אהבה ואחוה, ובימינו אפשר אף לוודא כי המשלוח יגיע ביום הפורים עצמו.

יחד עם זאת, במצב האידאלי, אני נוטה להסכים עם עצתו של הרב אריאל: ראוי ונחמד ביותר להביא מתנות ידידות לאנשים שחוגגים בזמן אחר, אולם כדי לצאת ידי חובה יש לשלוח מנות לאנשים החוגגים באותו היום.

בתקופה הזאת, שבה חיינו מתקיימים פעמים רבות בסביבה וירטואלית, כדאי שניזכר באנשים הקרובים אלינו ממש: בני הכיתה של ילדינו, מבוגרים עירייתים, השכנים בבניין היודעים להושיט יד בעת צורך. דווקא כעת כדאי שנרבה, על ידי משלוחי מנות, אהבה ואחוה בסביבת חיינו הממשית.

נספח: משלוח מנות בזמן סגר

שאלה זו נשאלה כמה חודשים לפני פורים תש"ף, כאשר עולם כמנהגו נהג, ואף לא אחת דמיינה כי מספר כה רב של אנשים יהיו בבידוד בפורים; שרוב העולם היהודי יסב לשולחן הסדר עם בני ביתו בלבד; שבחג השבועות לא יתקיימו תיקוני ליל שבועות במקומות רבים, וכן הלאה. בעת כתיבת נוסח התשובה שלפניכם, כבר חווינו שתי גרסאות של סגר ארצי, ואיננו יודעים עוד כמה זמן יהיה עלינו להתמודד עם מציאות של סגר, בידוד או הימנעות מהתקהלות.

ואכן, ייתכן שבמציאות הנוכחית, לא נוכל לקיים את מנהג סיבוב משלוחי המנות, ונצטרך לשליחים. על סמך הניסוח במגילת אסתר: 'משלוח' מנות ולא 'מתן' מנות, קובע בעל שו"ת בני ציון (סימן מד), הרב יעקב עלינגר, כי 'אולי לכתחילה טוב יותר לשלוח המנות ע"י אחר'. ולכן, בתקופות שבהן יש איסור מפגש בין אנשים, ואף יש 'תו סגול' המעיד על היגינה מוקפדת של מוצרי מזון, ייתכן שעדיף לצאת ידי חובה על ידי שליחת אוכל מוכן לאכילה ממסעדה או מסופרמרקט. ואם חס וחלילה תמנע המגפה יציאה

מן הבית כלל, אף מן השליחים, הרי שנוכל ללמוד ממעשהו של הרמ"א אשר בעת מגפה חיבר את פירוש 'מחיר יין' למגילת אסתר כ'משלוח מנות של תורה' לאביו.

נתפלל ונפעל לפי הנחיית הרשויות והשכל הישר על מנת שהנגיף יפסח עלינו במהרה.

הרב אריה (ארי) חסיד

מזכרת בתיה

שבט, תשפ"א

בהסכמת:

הרב דיאנה וילה

הרב שלמה זכרוב

הרב אבי נוביס-דויטש

הרב גיל נתיב

הרב פרץ רודמן

הרבה מיכל שורץ